

MARIA DOLORES AGIRRE

Oraingoan Maria Dolores Agirrek utzi gaitu, bere 94 urte estreinatu berriekin. Zoritxarrez, aspaldi utzi gintuzten irratiko bere ahots, hitz eta algara gozo haiek. Norbaiten ezineramanak isil arazi zituen denbora baino lehen: “ken hortik euskara zahar hori” esan baitzion zuzendariari norbaitek, lotsagabe.

Gerra ondoan irratitik entzuten hasi ginen euskarazko lehen irratsaioak Maria Dolores Agirre, Iñaki Eizmendi *Basarri*, Manu Oñatibia *Don Antonio*, Endrike Zurutuza *Joxemiel*, Joxemari Etxebeste eta abarrenak ziren. Entzun eta aditu egiten genituen, jakina. Izan ere, haiek entzulegoaren arreta adi jartzen zuten. Hitz zaparrada eta hitz burrunba baino zerbait gehiago eskaintzen baitzuten.

Halaxe zen Maria Dolores Agirre, hiltun argia, garbia, egokia eta dotorea. Lanak utzita egon ohi zen euskaldun jendea irratian, adi-adi, hari entzuten, aditzen eta gozaten. Irratian ez ezik, antzerkian eta euskara irakasten ere lan eskerga egin zuen.

Abelino Barriola Donostiako zinegotzi jeltzaleak sortu zuen *Euskal Izkera eta Iztunde Ikastolan* hasi zen lanean, Toribio Alzagaren gidaritzapean. Eskola horretako irakasle plaza 1933ko azterketa-lehiaketan irabazi zuen. Gerra ondoan, ordea, ez zuen 1953 arte lantegi horretara itzultzerik izan. Baina itzuli zenetik, urtero urtero, eskaini zigun antzerkiren bat San Tomas inguruan, 1981 arte, erretiratu zen arte. Gozatu ederrik eta euskaltzaletasunean berotu ederrik hartu ohi

genuen egun hartan. Banakak baitziren horrelako jaialdiak eta bilkurak orduan.

Alzaga, Barriola, Soroa, Lekuona, Monzon eta Lartzabalen antzerkiak aski ez eta, berak idatzi zituen *Bear-bearra* eta *Au dek maltzurkeria*. Itzuli ere egin zituen Tagoreren *Amal*, Casonaren *Txalupak jaberik ez*, Garcia Lorcaren *Iturri leor* eta beste. Guztira 33bat antzerki eta 100en bat emanaldi eskaini zituen.

Baina bere eguneroko lana euskara irakastea izan zen. Donostiar askok ikasi zuen euskara Maria Doloresen euskaltegi hartan. Agur eta ohore, beraz, euskararen alde hainbeste lan egin zenuen, Maria Dolores Agirre. Gogoan zaitugu.

(1997-VII-29)

BALENTIN ZAMORA

Don Balentin aipatuko ez banu ez lidateke lagun zaharrek barkatuko. Izan ere, don Balentin bat bakarra zen munduan, san Balentinek baino bikote gehiago elkartua, gainera. Eta bakarra zelako bildu ginen Donostiako Antiguako elizan egin zitzaizkion hiletara era guztietako hainbeste jende bazter guztietatik: gotzain, apaiz, baserritar, bertsolari, kooperatibazale, kargundun eta abar.

Soldaduska egin, Gipuzkoako Aldundiko lana utzi, eta apaiz egitea erabaki zuen Luistarren buru eta lapiko guztietako

burruntzali zen Igeldoko Leku-Eder tabernako maiorazgoak. Tabernako umea, oso gogokoak zituen Balentin Zamora Arri-llagak lagunartea, kontu-kontaritzea, bertso eta kontu zaharretarako zaletasuna, pelota, apustu giroko jokoak eta abar.

Azkeneko hitz egin nuenean bertsolaritzaz jardun zitzaidan, kezkatu. Txirrita, Uztapide eta horrelakoak zituen gogoko. Bertso zahar asko zekien. Gai zen bertsoak bat-batean kantatzeko ere. Baina kezkatu zen oraingo bertsolaritzarekin.

Berea zuen pelota ere. Ez zen indar haundikoa, zimela eta saiatua bai ordea. Eskuzkoa utzi arren, geroxeago ere jokatu zuen paletaz. Azkena ez bazuen, azkenetako partidua izango zuen. Gogoan izaten zuen nolako egurra eman genien bere bi lagun mini. Ez genien bazkari garestirik kendu, baina geroxeago ere pena zuten Joxemari Aizpitartek eta Xabier Agirrek gure kontra galdu izana.

Eta bere bertsolari izaera zirikatzaile eta pelotari izaera saiatu hori nabarmendu zitzaizkion don Balentini lan eta lanbide guztietan. Batez ere, bizimodu gogorreko baserritarren ogibidea hobetzeko ahaleginetan. Baserritarra ez da arrisku zalea. Kosta egiten zaio ohituraz aldatzea. Ondo neurtuta egiten ditu pausoak. Don Balentinek, ordea, ez zuen zirikatu gabe utziko. Zirikatu, eta laguntza eskaini, jakina. Diputazioko eta Kutxako txokoak ongi ezagutzen zituenez, diru laguntzak eta kredituak lortzen lagunduko zien, kooperatibetan ekartzen, beren zerbitzuko elkarteak sortzen eta abarretan. Lan horren ispilu eta lekuko da hain ezaguna den *Lurgintza*.

Baserritarren bizimoduaren hobekuntzaz bakarrik ez zen arduratu, jakina. Baserriko umeen eskolaz, hezkuntzaz eta

etorkizunaz ere arduratu zen *Baserri Gaztedi* mugimendua sortuz eta gidatuz.

Don Balentin ez zen hizlari ospetsua, etorri haundiko hiztuna eta kontu-kontari zirikatzailea baizik. Egia, maitasuna, zuzentasuna bezalako hitz ederrak berehalaxe lotzen zizkion eguneroko bizitzari. Eta bizitza osoa baserritarren bizimodua hobetzeari eskaini bazion ere, neurri bateraino bakarrik hobetu nahi izaten zuen. Berak aurrera ateratako bati baino gehiagori kontuak eskatu ohi zizkion, bere iritziz, gehiegi irabazten edo soldata haundiegia zuelako.

Gizarteko arazoekiko kezkarik ez izateak ematen zion min. Horren kezkarik ez izatea ez zien barkatzen elizgizonei eta kristauei. Batek baino gehiagok entzungo zion pasadizo hau. Esne greba egin zuten baserritarrek, 1970 aldera, beren esne guztiak Donostiako kalean isuriz. Barre egin zion, esne eta esneki faltarik gabe, bapo gosaltzen ari zen apaiz lagunak.

Jainkoa gutxiago aipatzen zuen apaizik ez omen zen. Baina Jainkoa eta gizakiaren geroa ere hizpide izan ohi zituen don Balentinek. Seguru nago, bere lagunentzat txokoren bat egiten aztarrika hasia izango da honez gero.

(1998-II-II)

“ZAKURRAREN PARE”

Ortega Lararen inguruan era askotako mezuak, gomendioak, nahiak eta mehatxuak azaldu dira. Eta alderdi eta gizabanako bakoitzaren barrunbea ikusteko balio dute adierazpen horiek.

Konponbiderako, presoen hurbilketarako, elkarrizketarako eta abarretarako deia egin dute batzuek. Guardia Zibilen beharra azpimarratu du zenbaitek. Garaipen kanpaiak jo dituenik ere bada: “ETA ez da menderaezina”. Bada, jakina, “mozkorraldiaren ondoko ajeaz” mehatxatu duenik ere.

Baina Ortega Lararen irudiek besterik ere salatu dute: ankerkeria, lehenik. Eta ezker bortitzaren egunkariak berak berretsi du, lehen orrian, ankerkeria hori: “Ortega vuelve a la cárcel”.

Orain arteko bahituek eman zitzaien tratua ona goraiatu eta eskertu izan dute, ez dakit zeren sindromea, gorabehera. “Zerraldoaren irudiko” zulo ttiki-estua izanik ere, denborapasako harreman eta tratua onaz mintzo ohi ziren. Alde horretatik, ongi samar geratu ohi zen ETA.

Ortega Lararen irudiak berak eta eman zaion tratuaren berriak jakin-ahala, ETAREN ankerkeria, bihotzik eta gizatasunik eza nabarmentzen dute. “Zakurraren pareko tratua” deitu dio egunkari batek, lehen orrian. Gizon-emakumeak baino hobeto bizi diren zakurrak asko dira, jakina. Eta Arrasateko hau ere Ortega baino hobeto bizi zen: etxeakoak ikusiz eta kanpoan paseatuz bizi baitzen, Ortega ez bezala.

Ortegari tranpoletik botatzen zioten jana zulora, putzu bihurtu zen zulo ilun, ttiki estura, zakurrari baino jaramon gutxiago eginaz. Zakurrak, jakina, maitasunezko igurtziak ere hartzen zituen. Noiz hilko zuten beldurrez bizi zen Ortega: “akaba nazazue, behingoz”. Hala zioen Azkuna sailburu medikuak: “Inork ez ditu 23 kilo galtzen, ezta nahita ere. Hau tortura da”. Baina hitz horiek baino adierazgarriagoa zen Ortegaren beraren itxura. “Ecce homo” eginik ikusten baitzen, Kristorenak hartu balitu bezala.

Sekulan ez bezala agertu da ETA, lotsagarri, anker eta bilau. “Piztia bezala”, esan du Jaime Mayor Orejak. Edozein hilketa eta bahiketarekin baino areago, jakina. Oraingoan, 532 egunetan eduki baitu penatzen eta piskana-piskana akitzen eta hiltzen.

ETAk ez ditu gatibualdi luze bateko arriskuak kontuan izan. Harro jokatu du, bere indarretan fidaturik. Jauregi eder batean ere ez dago inor bahiturik edukitzerik. Are gutxiago, horrelako zulo xistrin batean. Alde ederrean geratuko zen, Garaikoetxeak dioen bezala, bere kabuz, garaiz, askatu balu, elkarrizketarako eta bakerako borondatea erakutsiz.

Baina ETA bakarrik ez da izan harroa. Baita Espainiako gobernua ere. Jaime Mayor Orejak aldiro esan du: “ETA piztia da”. Eta bazekien nolatsuko zuloan eduki zezakeen. Eta bazekien, osasuna ezezik, bizia bera ere galtzeko arriskuan zela Ortega. Halabeharrez eta zorionez, doi-doi bederen, bizirik askatu duelako, harro dabil orain, bidenabar azpiegitura bat eta komando bat desegin baititu, gainera. Baina gizon baten duintasuna, osasuna eta bizia arriska al daitezke horrenbeste?

Mayor Orejak ere ez du, ez, bihotz gehiegirik erakutsi. Eta dena den, jakin beharko luke zauritutako “piztia” utzi duela, zaurituari eskurik luzatu gabe, hain harro jokatzeko. “Mozkorraldiaren ondoko ajeaz” ez luke ahaztu beharko.

(1997-VII-3)

ZER DA ETA?

Denetatik entzun dugu. Guztiok irentsiko gaituen “mamua”, “herensugea”, “odol-xurgatzailea”, “hiltzeko makina”, “mafia”, “minbizia”, “izurritea” eta abar deitu izan zaio, bakoitzaren aldartearen, ahoberokeriaren, amorruren eta irudimenaren arabera.

Edozein biraoren indar bera dute ahoberokeria horiek: ahuntzaren gaberdiko eztularen parekoa. Harri-jasa gaineratuko diguten hodei beltzetako trumoi-tximistei edo soroko landare guztiak jaten ari diren xomorroi konjuroka eta mehatxuka ari denaren parekoa. Gehenez ere, norbere lasaigarri eta belarrien gozagarri dira. Mezu drogoso eta engainagarria saltzeko bakarrik balio dute. Mamuak, herensugeak, minbizia, izurriteak, hil edo ezabatu beharreko zerbait dira. Orobat, ETA. Ez du beste konponbiderik, beste sendabiderik.

Baina gaitza asmatzen ez denean, sendagaia ere ez da asmatzen. Lege zorrotzak, epaile zorrotzak, kartzela gogorrak,

lehen ere baziren. Heriotza-zigorra ere bai. Baita GAL bezalako talde hiltzaileak ere.

ETA ez da herensugea, ez da minbizia, ez da izurritea. Gizon-emakumez osatutako talde eta organizazioa da, helburu batzuk lortzeko armak erabiltzen dituena, buruzagiak, antolamendua, dirua, baliabideak eta abar dituena. Zilegizkoa ez den organizazioa denez, ezkutukoa, iluna, arrea, ezagutzen zaila.

Izenaren arabera, Euskadiren askatasuna nahi du. Baina zer askatasun? Marxista-leninista, zenbaiten ustez. ETAk berak, ordea, ez du hain garbi erabakitzen. Izena eta izen-laguntzailea zein diren argitzen ez duen “ezker abertzalea” pean ezkututzen baita.

Baina zer nahi duten, armak uzteko prest dauden, jakiteko bide garbi eta erabakior bakarra da: beroriekin hitz egitea. Ezinbestekoak dira poliziaren lana, gizartearen muzina eta abar. Ez dira nahikoak, ordea. Gizartean horrelako oihartzuna duen organizazioarekin bukatzeko konponbideren bat behar-beharrezkoa da.

Ez dakigu konponbiderako gogorik baduen. Menia eta su-eten luzearekin bakarrik erakuts dezake ETAk bere borondate hori. Espainiako gobernuak ere orduantxe nabarmendu beharko luke. Eta horren beldur da. Su-etenik eskaini ez dezan ari da zirika, nola-halako atxiloketak eginaz. Ikaraz eta dardaraz jartzen da Mayor Oreja ETAk su-etena eskaini dezakeela pentsatze hutsarekin.

(1997-IX-3)

PRESOEN ARDURA

Presoak ez dira abertzaleen kontua, giza eskubideen, gizabidearen, besteren pairamenarekiko sentiberatasun eta erruki kontua baizik. Autodeterminazioa ere ez den bezala abertzaletasunaren kontua, demokraziarena baizik.

Geuron buruen jaun eta jabe izatea da abertzale baten helburua. Autodeterminazioa horretara gaitzakeen bide demokratikoa besterik ez da. Horretarako, ordea, herritar gehienen nahia irabazi behar da. Eta hori dauka irabazteke oraindik euskal abertzaletasunak. Horregatik jo zen, orain 20 urte, espainolisten jukutriatzat. Orain ere abertzale askok, demokrata delako, onartzen du autodeterminazioa, ez abertzale delako. Izan ere, abertzale batek bere herriaren burujabetza nahi du, askatasuna, inoren morroi eta maizter ez izatea.

Presoen kontua ere demokraziaren kontua da, giza eskubideen kontua, eta kristau baldin bada, kristautasunaren kontua. Abertzaletasunak berariazko zerikusi berezirik ez du gai honetan. Jakina, gizon-emakumei dagokien beste edozein arazo bezalaxe, hau ere kontuan izan beharko du.

Eliza mirabe izaten ohitua den Espainiako eskuinak bere zerbitzuko gotzainak nahiko lituzke, zakur leialak, gutxienez mutuak. Ez dezatela gizarteko auzirik aipa. Gizartearekin zerikusirik ez duen fedean argibidera ditzatela eliztarrak nahi du Iturgaitzek. Horixe nahi du Ana Maria Vidal AVTko lehen-dakariak ere. Hobe omen lukete gotzainek behartsuen, bazter-tuen eta drogak menperatutakoen alde arduratuko balira.

Droga konturik ez du Ebanjelioan aurkituko, “ardoak bihotza pozten duelako” bihurtzen baitu, agian, ura ardo. Baina Ebanjelioko lehen orrietan aurkituko ditu presoak, behartsuekin eta baztertuekin batera. Are gehiago, Jesukristo berbera da preso bakoitza, Ebanjelioaren arabera.

Harrigarriagoa da sozialisten jarrera. Oro har, handikien eta aberatsen lagun eta behartsuen eta langileen etsai izan direlako gorrotatu izan dituzte gotzainak eta apaizak. Giza eskubideen kontrako zapalketa eta bidegabekeriak salatzen ez zituztelako. Gizarteko arazoez kezkatzen ez ziren kristauen kontura barre egiten zuten, gainera. Orain, berriz, gizon-emakumeekin zerikusirik ez duen zeruetan dagoen Jainko ikusezinaz ardura daitezela eskatzen diete gotzainei.

Harro agertu ohi dira Espainiako politikoak, giza eskubideei buruz munduko Konstituziorik eta legeriarik aurreratuen omen dugulako. Paperean oso aurreratua izan daiteke, jakina. Paperekoa egia balitz, inork ez luke, esate baterako, etxerik eta lanik gabe bizi beharko. Baina milioika bizi dira lanik eta etxerik gabe. Gotzainek eta apaizek ez al dute arazo horretaz arduratu behar beren sermoi eta zereginetan? Eta orduan ere, ez al dute gizartea zatitzen? Baina gai horiekin ez dira politikoak hain haserre agertzen, botoak galtzeko arriskua jokatuko bailukete.

Presoei buruz ere legeek aitzakia ttikia dute. Baina betetzen al dira? Ez beti. Jende hauxe da, hain zuzen, gizarteak ere errazen ahazten duena; askorentzat, batagatik edo besteagatik, jendilajea baita, higuingarria eta mendekua merezi duena. Batez ere, bortizkeriagatik eta bortxakeriagatik bada.

Hortxe, bada, inon bada eña, izan behar du arretatsua Ebanjelioaren jarraitzaile izan nahi duenak, politikoak, Pilotarengandik hasita, erraz erortzen baitira barrabaskerietan.

(1997-XI-18)

